

ve cesur bir girişimdir. Bütün 'ilk'ler gibi eleştirilmeye, değiştirilmeye, geliştirilmeye açıktır; açık olmaktan öte muhtaçtır.

Ferhat AKDEMİR

(Dr., ferhatakdemir@hotmail.com)

Emilio Gentile, Politics as Religion,

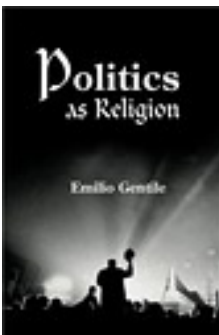
trs. George Staunton (Princeton: Princeton University Press, 2006), 168 s.

Gentile, Ortaçağın metafizik devresinden kurtulduktan sonra pozitivist ve seküler düşüncenin temelini oluşturan din ve politika ilişkisinin yanılığını ifade eden bir konuyu ele almaktadır. Bu çerçevede, geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkan totaliter rejimlerin kendi politikaları bağlamında dini inançlara baş vurmaları süreci tartışılmaktadır. Gentile'nin söylemlerinin altında yatan ana düşünce, Faşizm, Nazizm ve Bolşevizm gibi seküler görünen rejimlerin dinleri politik çıkarları yönünde nasıl istismar ettikleri, daha açık bir ifadeyle, politikalarını nasıl kutsadıklarını içermektedir. Gentile, bu politik eğilimlerin nihayetinde tıpkı dinler gibi mitler, ritler ve semboller üzerine dayandığını ileri sürmektedir. Yazara göre bu politikalar millet, devlet, ırk, sınıf ve parti gibi seküler politik yapılar mitler, ritüeller, semboller ve kutsallık atfedilmiş emirler çerçevesinde odaklanmış ve zamanla inanç, sadakat ve saygı konusu olmuştur.

Gentile'nin kitabında dinsel temelleri bağlamında totaliteryenizmin zihinsel ve sosyal kökleri aranmaktadır. Bu gerekçeyle Mussolini, Hitler ve Bolşeviklerin kurdukları düzene

halkların bağlılığını sağlamak üzere Hıristiyan geleneklerini hatırlatır derecede, programlarına, politikalarına, politik yapılanmalarına ve liderlerine kutsal anlamlar yüklediklerinden söz edilmektedir. Yazar, "resmi din" olarak tanımladığı bu dinsel anlayışın, devletlerin iç politik mücadelelerinin bir aracı olarak kullanıldığını ileri sürmektedir. Gentile'nin kitabında yoğun olarak Nazi rejiminden kaçarak Almanya'yı terk

eden Alman filozof Eric Voegelin'in fikirlerine başvurmaktadır.

Voegelin, Nazi iktidarı sırasında devletçi ideolojiler ve bunların kutsal semboller ile milenyarist beklentilere dayandırılmasını tespit eden öncü isimlerdendir. Voegelin'in "totaliter rejimlerin politik kùltler yarattığına" ilişkin düşüncesine Gentile de katılmaktadır. Yazar, Fransa devriminden Bolşevizme kadar pek çok modern ideolojinin, kutsallaştırılmış büyük törenlerini ve kurtarıcı paradigmasını dinden ödünç aldığını dile getirerek bu düşünceyi sürdürmektedir (s. 56).

Seküler yapılanmayı kutsallaştırıp parti liderlerini tanrılaştıran her türlü politika, ideoloji ve rejimleri paganizmin geri dönüşünün ciddi ve tehlikeli işareti olarak gören, yani "kollektif putperstliğin" yayılmasıyla Hıristiyanlığın geleceğinin tehdit edildiğini düşünen batı Hıristiyan algısı (s. 68), "Kilise" adına önemli bir çelişkiyi içinde barındırmaktadır. Nitekim Gentile'nin politik dinler sürecindeki en ilginç gözlemi Katolik kilisesi ile söz konusu totaliter rejimler arasındaki metoda ilişkindir. Öncelikle Katolik hiyerarşinin faşizmin dinsel sembollerini kendine mal etmesine karşı sert bir eleştiri tutumunda olduğu dile getirilmektedir. Özellikle İtalyan milletini ve onun Roma'ya ait orijinlerini öne çıkaran törensel kutlamalar, nasyonalist şahsiyetlerin kutsallaştırılmış biyografileri ve faşist devletin insanlık tarihinin vahiyssel bir ifadesi olduğuna dair propagandaların kiliseyi rahatsız ettiği ifade edilmektedir. Nitekim Papa XI. Pius, Katolik okulların ve Katolik gençlik organizasyonlarının devletin faşist kùltüne uymaları yönündeki baskılardan ve faşistlerin kendi "dinlerini" empoze etmelerinden şikâyetçi olmuştur (s. 95). Ancak "Kilise" adına çelişkiyi ifade edecek şekilde, aynı dönemlerde kilisenin faşist organizasyonel teknikleri kendi klerjist amaçları doğrultusunda kullanmalarını da yazar önemli bir ayrıntı olarak gündeme getirmektedir. Bu nedenle papalık 1930'ların başında anti Marxist ve Katolik gelenekçiliği içeren Avusturya "klerjik faşizmi" ve Portekiz'de Antonio Salazar'ın "Yeni Düzen"i ile iyi ilişkiler geliştirmiştir (s. 90).

Gentile, totaliter rejimlerin hakikatin sınırlarını genişletip tarihsel gerçekleri eğip büktüğü gibi demokratik rejimlerin de

politikaların kutsanmasından faydalandığını ve politikaların yönünü belirleyen eğilimlerin seküler bünyenin kutsanması üzerine merkezileştiğini dile getirmektedir (s. 144). Bunun sonucunda modern bir fenomen olarak politikanın kutsallaşmasının militan dini fundamentalizm formu olarak ortaya çıkan dinin siyasallaşmasından farklı olduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle kutsallaşmış politikalar resmi din formu içinde demokratik olabilir ya da politik bir din formu içinde totaliteryen olabilir. Gentile resmi dinin, politik bir hareket ya da rejimin inanç ve mitler dizisinin merkezine yerleştirilerek seküler kollektif yapının önceliğinin kutsanmasıyla oluşturulduğunu dile getirir. Böylece resmi din, sosyal yapının anlamını ve nihai amacını tanımlayarak iyi ile kötü ayırmak için prensipler emreder. Bu anlayış etik ve sosyal emirler kodu içinde formalize edilir ve böylece bireyleri kutsal bünyeye bağlayarak devlete sadakati, bağlılığı ve hatta seve seve ölüme gitmeyi dayatır. Resmi din, bu kutsal bünyenin yandaşlarına da bütün insanlığa hayır getirecek bir misyonu başarmaya yönelik mesihçi bir ideal gösterir. Bu kutsanmış kollektif bünyenin adeta tapınma ritüeli için politik bir litürji geliştirilir ve mitolojik/sembolik anlamda kutsal bir tarih ihdas edilir (ss. 138-139).

Gentile, politikaların kutsanması sürecinde modern Amerika politikası ve demokrasiler konusunda pek bir değerlendirmede bulunmamaktadır. Özellikle son dönem ABD politikasının temelini oluşturan “evrensel değerler”in küresel anlamda yaygınlaştırılması misyonuna ait söylemi bu bağlamda pek ele alınmamıştır. Yazar, Nazi rejiminin öncü muhaliflerinden olan Voegelin’in çok klasik yaklaşımlarını aktardıktan ve “İslâmofaşizm” tehlikesine ilişkin uyarılarda bulunduktan sonra ortaya çıkan yeni “resmi dinler” ile mücadelede Amerikan demokrasisini nasıl karşı koyduğuna dikkat çekmektedir.

Hakan OLGUN
(Dr., DİB)